

Relacje między duchackimi klasztorami w Polsce a domem generalnym w Rzymie do końca XVIII wieku

Celem projektu jest przedstawienie historii i specyfiki kontaktów oraz relacji zależności między polskimi klasztorami duchaków, a domem generalnym tego zakonu w Rzymie, od czasu fundacji pierwszego klasztoru w Polsce w 1220 roku, aż do kasaty męskiej gałęzi w Polsce w 1783 roku.

Zakon Ducha Świętego *de Saxia* – jak brzmiała pełna nazwa zakonu duchaków – został założony pod koniec XII wieku przez Gwidona z Montpellier w celu opieki nad ubogimi, potrzebującymi, chorymi oraz porzuconymi dziećmi. Około roku 1220 biskup krakowski Iwo Odrowąż ufundował klasztor i szpital w Prądniku pod Krakowem, a w 1244 roku duchacy przenieśli się do Krakowa. Wkrótce powstały nowe fundacje, m.in. w Sandomierzu, Kaliszu, Sławkowie i Łąncucie. Do czasu kasaty w 1783 roku przez niemal sześć stuleci zakon prowadził rozwiniętą działalność opiekuńczą – przy klasztorach prowadzone były szpitale, z których największy, w Krakowie, był jednocześnie głównym szpitalem miasta. Zakon podejmował też dzieła duszpasterskie i edukacyjne, m.in. prowadząc szkołę dla porzuconych dzieci przyjętych pod opiekę zakonu.

Od początku istnienia w Polsce, aż do roku 1741 zakon w Polsce był pod względem prawnym zależny od zewnętrznych struktur. Początkowo był to klasztor w Wiedniu, skąd bracia przybyli w XIII wieku. Od XIV wieku zależność od Wiednia ustała na rzecz Rzymu – centralnej siedziby głównego przełożonego zakonu zwanego preceptorem. Ponieważ męska gałąź zakonu działała w Polsce przez 563 lat, w zależności od epoki, uwarunkowań politycznych i społecznych zmieniał się poziom zależności, metody komunikacji, częstotliwość kontaktów, ich rodzaj oraz zakres kompetencji rzymskiego domu wobec polskich klasztorów. Dzięki stałej relacji z domem rzymskim, Kraków i polskie klasztory należały do europejskiej sieci klasztorów podległych macierzy. Źródła wskazują na kontakty Krakowa z klasztorami w Wiedniu oraz na terenie Czech, gdzie Polacy pełnili funkcje przełożonych. Źródła dokumentują także obecność rzymskich braci w roli wizytatorów m.in. w XV w. oraz w połowie XVII w.

Wstępna kwerenda w archiwach rzymskich, zwłaszcza *Archivio di Stato di Roma* wykazała istnienie obszernego materiału badawczego dla proponowanego tematu. Wstępnie zidentyfikowane źródła znajdują się także w Apostolskim Archiwum Watykańskim oraz w archiwach w Wiedniu i w Czechach. Analiza tych źródeł pozwoli na ustalenie rodzaju relacji oraz zależności w każdym z okresów, ich nasilenia oraz wynikających z nich konsekwencji – decyzji personalnych, wpływu na profil działalności oraz na życie zakonne.

Podjęte badania będą stanowić pierwszą próbę kompleksowego opracowania zagadnienia kontaktów między Rzymem a klasztorami w Polsce. Nie powstały bowiem do tej pory żadne prace dotyczące stosunków zewnętrznych zakonu w Polsce. Brakuje również prac porównawczych w odniesieniu do klasztorów tego zakonu w innych krajach.

Mamy nadzieję, że projekt przyczyni się do lepszego poznania rodzajów zależności panujących w strukturze wewnątrz zakonu duchaków, a także samej działalności duchaków na ziemiach polskich. Ożywione w ostatnich latach zainteresowanie badaczy historią Zakonu Ducha Świętego poza Italią pozwala przypuszczać, że efekty projektu spotkają się z zainteresowaniem za granicą. Wydaje się także, że uzyskane wyniki staną się cennym narzędziem dla badań z zakresu innych dziedzin nauki, jak socjologia historyczna, opieka społeczna, historia medycyny oraz historia prawa. Z racji planowanego wydania wyników w języku obcym, praca może stać się narzędziem w analizach porównawczych dotyczących historii innych zakonów w Europie.